

IŠ SIMNO ISTORIJOS

1. Simno apylinkės prieš dvarosikrims

Vokiečių ordinui, rusams ir lenkams XIII amž. išnaikinus suduvius ir jotvingius, visa Suduva — Suvalkija paliko tušią ir apaugo miškais¹. Tik kai kur buvo praminti keliai, kuriais Vokiečių ordino kariuomenė vykdavo naikinti Lietuvos pili, pastatytą Nemuno pakrantėje, arba lietuvų pulkai tokiu pat tikslu eidavo kryžiuočių ir lenkų žemes. Du kryžiuočių keliai Alytį jo netoli Simno: vienas šiaurėje už Žuvinto ežero per Amalavos, Dovyntsių ir Peršiakų upes, kitas pietuose pro Dusios ežerą per Obelytų upę^{1 2}. Nėgana to, iš šiaurės pietus pro Dusios ežerą jo kelias Lenkijai. Šiose vietose dar XIV amž. galbūt viena kita sodyba, bet kur sustodavo keleiviai ir bitininkai, atvykę iš anapus Nemuno.

Suduvos miškus savinasi Lietuvos valdovai ir Vokiečių ordinas. Dėl ribų buvo tartasi 1379, 1398 ir 1404 m., bet tomis derybomis vis vakarinė Suduva dalis atitekdavo Vokiečių ordinui. Suduvos ribų klausimo neišsprendė nei Žalgirio mūšis, nei imperatorius Zigmantas. Tik Melno ežero taikoje 1422 m. buvo nustatytos Prūsijos ir Suduvos ribos, kurios buvo išvestos tik Zigmantui Senajam viešpataujant, 1529 m.³ Kiekvienu atveju dabartinis Simno apylinkė priklauso Didžiajai Lietuvos Kunigaikštijai, dėl to pirmieji sūslis gyventojai čia galbūt kurtis gana anksti, gal net XIV amž. gale.

Atrodytų, kad Simnas yra paminėtas Vigando Marburgiečio kronikoje⁴, kur jis aprašo 1382 m. Vytauto pergalę prieš kry-

¹ J. Totoraitis, *Suduvos Suvalkijos istorija*, I, Kaunas 1938, 1 psl. ir sek.

² *Die Littauischen Wegeberichte (Scriptores rerum Prussicarum*, II, Leipzig 1863), 689, W. 55; 696 s., W. 75 s.

³ J. Totoraitis, *Ten pat*, 5 psl. ir sek.

⁴ « Marschallus indixit reysam contra Lithwanos anno 1382 tempore frigoris et nivis. Cumque terre approximaret, turbam in tres divisit, prima cohors transit in castrum Brist; sedito abscesserat, 2a in Punnow visa est, 3a in Aliten erectis vexillis hostilia exercebant opera undequaque: in nocte simul conveniunt, quiescentes in Samenike prope Stagnum, qua nocte pascarii a paganis affliguntur. Quorum paganorum capitaneus Wytout fuit, qui

žiuo ius, kuriuos jis su 300 vyr nakt užpuol Samenike prie ežero. Nors kronikos leid jai notoje Samenike vadina Seiminiškiais, kurie randasi šiaur nuo Trak , arba pietry ius nuo Trak , bet kadangi kryžiuo i žygis buvo daromas Biršton , Puni ir Alyt , tai atrodyt , kad jie an Seiminiški pasiekti negal jo. Tai lengviau gal jo atsitikti S duvoje prie Simno ežero, kur jau gal jo b ti Simno dvarelis ar bent medžiotoj sustojimo vieta. Panašiai savo paliktame rankraštyje, skirtame turb t *Lietuvi Enciklopedijos* papildymui, ši viet aiškina ir a. a. J. Matusas.

Jei Simno apylink je anuo metu daug gyventoj dar ir nebuvo, tai j daugiau tur jo atsirasti apie 1450 m. Taip ver ia manyti ir ankstyvas šioje vietoje didel s bažny ios atsiradimas. Ir iš tikr j , jei jau 1520 m. Simno savininkas pasiryžo statyti toki didel m rin bažny i , tai reikia manyti, kad gyventoj skai ius šioje apylink je jau buvo nemažas. Iš kitos pus s, ano meto mišk kolonizacijos galimyb s buvo labai sunkios, d l to dvarui ir kaimams sikurti reik jo kent keli dešim i met .

2. Simno dvar as ir kaimai

Neturime žini kada ir kaip k r si Simno dvaras, nors žinome, kad jis priklaus didžiajam Lietuvos kunigaikš iui kaip ir Alytus. Manoma, kad jis pradžioje buvo medžiokl s dvarelis, kaip ir vaka-rus nuo Simno buvusieji Nemunai iai (dabar Nemunai i kaimas), ir Alytaus r m (dabar Buktos) dvareliai, kuriuos 1525 m. iš Mar-tyno Pietkovi iaus nupirko Gardino seni nas Jurgis Radvila ⁵.

Simno istorijos pradžia surišta su Zabžežinski šeima. J pro-t vis buvo Rimvydas, kuris tur jo dvar prie Ašmenos. Jo s nus Jurgis iš Zigmanto I gavo Zabžežynos dvar ir m vadintis Zabže-žinskiu. Jurgio s nus Jonas Zabžežinskis 1482 m. buvo karaliaus maršalas, 1484 m. Polocko vietininkas ir dvaro maršalas, 1492 m. Trak pilininkas, 1496 m. atsisak s Polocko vietininkyst s gavo iš Paco Naugarduk , 1498 m. buvo dar Trak karvedžiu, o 1498-1499 m. v l Trak pilininku ⁶.

Šias pareigas eidamas, neži rint Mykolo Glinskio intryg , d l kuri 1505 m. buvo netek s Trak karvedžio ir maršalo pareig , Jonas Zabžežinskis sigijo didžiojo kunigaikš io Aleksandro malon ,

cum 300 eos invasit et alii eos occidit signanter » (*Script rer. Pruss.*, II t., 611 psl. ir sek.).

⁵ J. Tot orait is, Ten pat, 79 ir 234 psl.

⁶ Ten pat, 75 psl. ir sek.

kuris jam 1492 m. dovanojo Alyt ir Nemunai ius, 1493 m. patvirtino iš gimini pirktus Rimovidavi i , Kniaginini ir Krivi i dvarus, 1496 m. dovanojo dar Dubingi dvar , o 1506 m. prid jo piev Punios vals iuje ir tais paiais metais geguž s 5 d. Alytaus dvar su Simno dvareliu, Dusios ežeru ir Nemunai i dvar užstatu už paskol ⁷. Š Alytaus dvaro ir Simno dvarelio dovanojim tas pats Aleksandras 1506 m. birželio 16 d. medžiokininkui Martynui Krebtavi iui sak vykdyti ⁸. Pagaliau 1507 m. karalius Zigmantas visiems laikams Jonui Zabžežinskiui patvirtino visus nuosavyb n gautus dvarus, tarp j ir Alytaus dvar su Simno dvareliu su visomis teis mis j turtus, žemes, bajorus, tarnus, vis r ši specialistus ir žmones tiems dvarams priklausan ius, kuriuos jam buvo dovanoj s Kazimieras ir Aleksandras ⁹.

Garsus buvo ir Jono Zabžežinskio s nus Jonas. Jis taip pat jo daug augšt pareig ir buvo labai turtingas. Neskaitant kit , jis buvo S duvoje Alytaus, Simno, Nemunai i , Meteli ir Oniškio savininkas. Jam priklaus visa apgyventoji S duva nuo Punios iki Merkin s. Iš savo dvar kariuomenei jis pristatydavo 197 arklius¹⁰. Jis betgi, atrodo, nevertin s savo S duvoje buvusi dvar , nes Oniškio dvar už 1500 lietuvišk kap pardav karalieniei Bonai, o Alyt ir Nemunai ius 1536 m. užraš karaliui Zigmantui ir karalieniei Bonai¹¹.

Jonui Zabžežinskiui mirus, Simnas pagal užrašus per jo karaliaus ir karalien s nuosavyb n ir v liau teko jo s nui Zigmantui Augustui. Šis gi apr pindamas savo žmon Barbor Radvilait , 1549 m. geguž s 1 d., užrašydamas kitus dvarus, užraš jai ir Simn su Meteliais ir Nemunai iais. Šiuo užrašu karalien nedaug pasinaudojo, nes 1551 m. geguž s 8 d. ji mir , galb t ši dvar n nema iusi ir nieko žymesnio juose nepadariusi¹². Tiesa, remiantis Grigaliaus Valavi iaus giri aprašymu, atrodyt , kad apie š laik per girias iš Simno Virbal buvo išvestas kelias, kur iškirto Ganus Skopas, bet kieno sakymu ar r pes iu tai padaryta autorius nepa mini ¹³. Pažym tina dar ir tai, kad paskutiniais Zigmanto viešpatavimo metais Simnas valstyb s išdui dav 233 kapas ir 39 grašius,

⁷ *Opisanie Dokumentów Moskov*. Min. Just., 1915, 32, 383 psl. ; F. I. Leontovi , *Akty Litowskoj Metriki* (ALM), I t., 2 d., 1897, 744 n., 178 psl., 759 n., 188 psl.

⁸ ALM, I, 2, 744 n., 178 psl.

⁹ J. Totorait is, Ten pat 76 psl.

¹⁰ Ten pat, 77 psl. ir sek.

¹¹ Wł. Pocięha, *Królowa Bona*, ITI t., Poznan 1958, 65 psl.

¹² J. Totorait is, Ten pat, 78 psl. ir sek.

¹³ G. Wałowicz, *Revizija pu ci perechodów zwiemich*, 1867, 37 psl.

o Lazdij ir Simno giria su žuvininkyste 80 kap ir 11 grašiu¹⁴.

Apie Simn Zigmanto Augusto laikais užtinkame žini ir Lietuvos Metrikos dokument rinkinyje, kurie liečia valak vedim, vairius mokesius ir karo su Maskva d l Livonijos metu kariuomenės išlaikym. Antai 1551 m. balandžio 1 d., sakant vesti Lietuvoje valak sistem, tarp išvardint vietovi minimas ir Simnas¹⁵. Du kartu, b tent, 1563 ir 1566 m., Zigmanto Augusto Simn buvo atsiusti laiškai d l sidabrinio mokesio mokjimo¹⁶, o 1566 m. sausio 20 d. buvo pranešta, kad pagal 1565-1566 m. Vilniaus seimo nutarim reikia mokėti pagalv¹⁷. Gi apie vairias pyliavas ir maisto kariuomenei tiekim, min to karo metu, Simn buv išsišta daug daugiau laišk. 1563 m. rugsjo 17 d. buvo išsiuntinti laiškai d l rugi ir aviž pyliavos ir jos pristatymo Alyt, Simn ir Nemunai ius¹⁸. Sekaniais metais sakoma t v nams lenk kariuomenės išlaikymui siusti rugius ir avižas iš Alytaus ir Simno. Gi sakant valdiškiems dvarams siusti maist v l minima, kad jis turi bti siuniamas ir iš Simno¹⁹. Net ir karui su Maskva pasibaigus, 1565 m. rugsjo 8 d., sakant urdninkams pristatyti kariuomenei maist iki šv. Kryžiaus šventės, minima, kad tai turi padaryti Alytus ir Simnas²⁰.

V liau Simno ir Meteli dvarai atiteko karalienei Cecilijai Renatai, Vladislavo IV žmonai. Šiuos dvarus jai 1638 m. paved Varšuvos seimas²¹. Jai mirus, neišku kokiub du, Simno dvaras teko Sapiegoms, v liau Višnevickiams, o po paskutinio Lietuvos padalinimo 1799 m., Pr s karalius Fridrikas Vilhelmas Simn atidav kunigaikščiui Karoliui Beck-Holšteiniui²², matyt, tuo metu jis buvo valdiškas dvaras. V liau Simno turtus: Kalesnyk ir Meteli dvarus su j kaimais vald Tiškeviiai, Godlevskis ir Mikulias. Šio paskutiniojo dukter ved Tomas Ušinskis, Kalvarijos apskrities komisorius; gimus dukrai, motina mir, bet ir dukter te gyveno 16 metų, d l to, nelikus p dini, tie dvarai teko Ušinskiui²³.

¹¹ J. Totoraitis, Ten pat, 232 psl.

¹⁵ *Litovskaja Metrika* (Rus. Istor. Bibl. 30 t.) 1914, 564 psl.

¹⁸ Ten pat, 677, 870 psl.

¹⁷ Ten pat, 826 psl.

¹⁸ Ten pat, 731 psl.

¹⁸ Ten pat, 762, 783, 800 psl.

¹⁰ Ten pat, 815 psl.

¹¹ J. Totoraitis, Ten pat, 292 psl.

⁸² Akiras - Biržys, *Lietuvos miestai ir miesteliai*, I t., *Alytaus apskritis*, Kaunas, 1931, 278 psl.

²³ J. Totoraitis, Ten pat, 477 psl.; Kun. P. Augustaitis, *Sein diecijos bažny i Monografija*, Vadovas, 1911, 394 psl.

Simno dvarelis r mai buvo dabartini kap vietoje taip, kad sakoma, jog bažny ios fundatorius iš j pro atidaras didži sias bažny ios duris matydav s kunig , prie altoriaus laikanti Mišias. Kada šie dvaro r mai buvo nugriauti ir j vieta paversta kapais, neturime žini . Grei iausia, kad pasta ius bažny i ir sik rus miesteliui bei dvaro žem aplink bažny i išdalinus miestelio gyventojams, dvarininkai savo r mus pasistat toliau nuo Simno ir Simno dvar m vadinti Kalesnykais. Šis dvaras buvo didžiausias visame Simno vals iuje, nes dar ir prieš išparceliavim Lietuvos nepriklausomyb s laikais jis tur jo 434 ha. žem s²⁴.

Simnas savo kilme yra buv s didžiojo kunigaikš io medžiokl s dvarelis. Jo darbams dirbti, bit ms veisti ir žuvims gaudyti ia buvo kurdinti pastov s gyventojai, o ilgainiui aplink dvar r kaimai. Kai 1506 m. didysis kunigaikštis Aleksandras Jonui Zabžežinskiui paved Simno dvarel , aplink j jau buvo gyventoj , nes sekaniais metais karalius Zigmantas Simn ir kitus dvarus dovandamas, juos atiduoda su bajorais, tarnais, kiaulininkais, baudžiauninkais, leiiais, arklininkais, sek jais ir duoklininkais²⁵. Šiuo metu apie Simn jau tur jo b ti bent keli kaimai. Vien j prie Bamberos upelio pamini Grigalius Valavi ius, grei iausia tai bus dabartinis Bambinink kaimas²⁶. Jonas Zabžežinskis, 1520 m. darydamas Simno bažnyiai užrašus, užrašo tris apleistas kolonijas : Oželiškius arba Blyškius, iupiškius ir erni kiškius ir du kininku prie Dusios ežero. Iš to galima spr sti, kad aplink Simn jau buvo kaim , viens dži ir bajor , nes ir jie minimi bažny ios užraš dokumente ²⁷.

3. Simno bažny ia

Simno bažny i pastat ir užrašais apr pino Jonas Zabžežinskis. Suman s statyti bažny i ir kurti parapij , jis 1520 m., dalyvaujant Alytaus klebonui Grigaliui ir Balbieriškio klebonui Martynui, padar didelius užrašus, kaip tai matome iš Simno bažny ios archyve išsilikusio dokumento nuorašo, kurio turin atpasakojo Akiras Biržys ir Jonas Totoraitis²⁸.

²⁴ A. Biržys, Ten pat, 304 psl.

²⁵ J. Totoraitis, Ten pat, 76 psl.

²⁶ G. Wai.owicz, *Revizija pu* , 37 psl.

²⁷ J. Totoraitis, Ten pat, 470 psl. ; A. Biržys, Ten pat 280 psl. ir sek.

²⁸ A. Biržys, Ten pat, 280 psl. ir sek. ; J. Totoraitis, Ten pat, 470 psl.

«Jis užrašė bažnyiai keturis gerai sigyvenusius kininkus, kuri du, Danyl ir Rašk, Simno mieste ir kit du vals iuje: Jok - b pas Dusios ežer ir Mikit Marg, su j yž mis, vaisiais, medum ir tarnybomis, tai yra su visais mokesiais ir pareigomis, kurias jie iki tol buvo j dvarui. Duoda vien smukl, kurioje laikomas alus ir degtin. Dešimtin iš Simno dvaro dirbam lauk ir t, kurie dar bus išpl štai ir dirbti ir taip pat iš darž ir iš vis jav, išskyrus avižas. Taip pat dešimtin iš Meteli dvaro iš vis jav, išskyrus avižas. Dešimtin iš Simno valsiaus lauk, kurie dar bus ateityje dirbti. Simno vals iuje kilmingas Andrius Karnaciejus Nackus ir jo p diniai ar kiti, kurie bus kilminguosius pakelti, tur s duoti p d dešimtin arba dešimt saik rugi, išskiriant kitus javus. Užrašo tris tušius laukus, kuri vienas vadinasi Oželiškiai, antras iupiškiai, treias erni kiškiai, su visomis j priklausomybomis, pievomis, miškeliais, kr mokšniais, vandenimis ir j nutek jimais. Ir jei šit lauk b t kiek m s vietinink atimta, klebonas turi atjieškoti ir laikyti taip, kaip t žemi pirmtak nai buvo laik ».

Toliau fundatorius « duoda piev, iš kurios b va 3 stirtos šieno ». Negana to, nustato taksas už bažnytini patarnavim: «Už kilmingo pono laidotuves bažnyioje turi b ti duodama pus kapos graši, už k dikio krikšt pus grašio. Kiti sakramantai ir išpažintys dovanai. Už gedulingas giedotines Mišias 3 grašiai. Už palyd jim kopus su pamokslu vienas grašis ». Toliau seka kitokie užrašai: « Taip pat duodama medžiai ir malkos iš girios statybai ir nam reikalams klebonui kiek reikia; taip pat vienas saikas žuvies iš ežer, du bertainukai medaus iš Simno dvaro kas metai, vienas akmuo gerai išvalyto vaško kas metai, ir klebonas turi apr - pinti visus altorius žvak mis. Taip pat laisvas malimas dvaro mal ne be mokesio ir be saiko. Simno ir kaim kiekvienas šeiminkas mok s po graš, taip pat iš Meteli dvaro ir kaim, kas metai tur s sumok ti iki Trij Karali šventei. Taip pat laisvas klebonui žvejojimas visuose ežeruose. Klebonas ir jo p diniai turi laikyti vikar ir atlaikyti trejas Mišias kas metai: vienas šv. Marijos garbei, antras atgailai už nuodmes, treias už mirusius gimines ».

Ši užraš data yra laikoma bažnyios pastatymo ir parapijos k rimo data, bet Augustaitis Sein vyskupijos bažnyi aprašyme sako, kad graži m rin Simno bažnyia pastatyta 1526 m.²⁹. Kuo jis savo tvirtinim paremia, nepasako, bet reikia manyti, kad ir Simne, kaip visur senov je, kuriant parapij, pirmiausia b davo

²⁹ P. Augustaitis, Ten pat, 394 psl.

padaromi užrašai klebono išlaikymui, o paskui, jau gavus pasaulin s ir bažnytin s valdžios leidim ar, geriau, patvirtinim , statoma bažny ia. Taip ver ia galvoti ir tai, kad donaciniame dokumente visai neminima klebono vardas ir pavard , d l to atrodo, kad Simne dar nebuvo nei klebono, nei bažny ios. Bažny ia buvo pastatyta v liau, galb t 1526 m., kaip mano Augustaitis.

Simno bažny ia stovi ant aukšto kalnelio, tarsi pilis, prie Simno ežero ir Spermos up s ir gana toli matoma. Ji turi renesanso žymi . Pati bažny ia yra m rin ir gana aukšta, trij nav , kurias skiria dvi eil s stambi piliori su gražiai atbaigtais skliautais. S duvos istorikas Totoraitis mano, kad jos statytojas Jonas Zabžežinskis j toki aukšt stat nusiži r j s Maskvoje italo architekto Fioravenci statytas cerkves³⁰. Vargu galima taip manyti, nes Simno bažny ia nieko neturi bendro su cerkvi strukt ra, nebent tik sien konstrukcijos formoje.

Vilniaus vyskupijos 1674 m. vizitacijos aktuose randame pasakyta, kad Simno bažny ia yra m rin , didel , po Maskvos puolimo dar neatnaujinta, nors ir prieš tai dar nebuvo pabaigta, d l to buvo patarta pabaigti bažny i ir aptverti šventori ³¹. Kod l ji taip ilgai nebuvo baigta, neaišku. Neatrodyt , kad bažny ios užbaigim b t sutrukd s tuo metu Lietuvoje sigal j s protestantizmas, nes Simnas dažniausiai b davo didžiojo kunigakš io nuosavyb , o tokiuose dvaruose protestant taka buvo mažesn kaip priva i didik valdose.

Nežinome tikr priežas i , kod l bažny ios pastatu ilgai niekas rimtai nesir pino, nes ji dar 1760 m. buvo apdengta šiaudais. Keletriems metams praslinkus klebonas Pranas Antanas Bonavent ra Javydas m remontuoti bažny i . Jis tada nugriov vien aukšt , aprt nijus bokšt ir išm rijo du aukštus apvalius, iki 1944 m. išsilikusius bokštelius. Napoleonui žygiuojant Rusij , pranc zai 1812 m. bažny ioje buvo sitais karo ligonin . Tada jie išdauž langus, sulauž suolus, nauj vargon 16 d d pagadino, pa m bažny iai sud tus pinigus. ia dar pravartu pasteb ti, kad tais laikais šventorius buvo pinu i žabais aptvertas. Pagaliau 1823 m. nupl štas šiaudinis stogas, ir bažny ia apdengta gontais, 1844 m., kilus mieste gaisrui, ir bažny ia daug nukent jo ; po gaisro paliko tik m ro sienos. J atnaujino klebonas Glovackis, pristatydamas front , kurio pirmame aukšte — bobin ius, antrame — vargonai, ir prat sdamas vidurin nav , skirt didžiajam altoriui. Kunigo Glovackio p dinis kun. Sebastijonas Valentinas bažny i apdeng

³⁰ J. Tot orait is, Ten pat, 688 psl.

³¹ J. Kur czewski, *Stan ko ciolów* (Litwa i Rus, II t., 1 s. s., 57 psl.).

skarda ir pagrindinai atremontavo, o šventori aptvėrė akmenine tvora³².

Per pirmąjį pasaulinį karą rusai išvežė tris didelius varpus, ir bažnyčia daug nukentėjo nuo artilerijos sviedinių. Po karo klebonas Vincas Šeškevičius bažnyčią atremontavo, atskilusi šiaurinė navė suveržė geležiniais varžtais ir nuo ežero pusės pristatė kontrforsus, sustiprinimus, pastatė bažnyčios tarnams namus ir didelį parapijų salį, prie kurios steigė knygyną³³.

Bažnyčia daug nukentėjo ir per antrąjį pasaulinį karą. 1944 m. vokiečiai traukdamiesi į padegė, dėl to ji neteko savo aukštą smailią bokštą ir viduje daug kas buvo sugadinta. Tik 1958 m. dabartinis klebonas Juozas Žemaitis sutaisė bažnyčią iš lauko ir apdengė bokštus, bet jį tokiu, kokie jie buvo anksčiau, neatstatė, dėl to bažnyčia išoriniai nustojo savo didingumo. Jis pertvarkė ir bažnyčios vidų: sienas ir lubas naujai išdažė ir išdekoravo. Sutaisė seniau buvusį Kristaus karstą ir taisė Betliejaus prakartelį, kurie dabar per Velykas ir Kalėdas rengiami didžiajame altoriuje³⁴.

Bažnyčia dedikuota švenčiai Mergelei Marijai dangun paimtajai, dėl to didysis altorius jai skirtas. Nuo neatmenam laikų Simno labai iškilmingai švenčiama Dangun mimo šventė, rugpjūčio 15 d., kuri net iš tolimu parapijų suvažiuoja tikėtojai.

Be didžiojo altoriaus bažnyčioje yra dar kiti keturi šoniniai altoriai: epistolos pusėje Marijos Rožinės ir šv. Vincento; evangelijos — švenčiama Jėzaus Širdies ir šv. Antano Paduviečio. Be šių dar yra šv. Krikšto ir Krikščilio Jėzaus altoriai, skirti Krikšto apeigoms ir aukoms. Evangelijos pusėje prie pirmojo pilioriaus stovi prisišliėjusi grakšti sakykla, o prie kitų keturių laisvų piliorių ant stalelių padėti stovi procesijose mergaičių nešami altoriai. Nemaža yra ir vairių vilniškių ir puošnių baldakimais. Buvo taip pat dideli ir galingi vargonai, bet degant bažnyčiai greičiausiai jie bus sudegę. Vertingų meno kūrinių nėra³⁵.

Zakristijoje seniau kabėjo senas Simno vaito Jono Chmielausko paveikslas, kuriame buvo šeimos herbas ir atatinkamas užrašas. Simno vaitu ir Metelių storosta jis buvo apie 1746 m. Bažnyčios rūsį 1672 m. sausio 14 d. palaidotas Kauno maršalas Jonas Kristu-

³² J. Totoraitis, Ten pat, 471 psl. ir sek.; A. Biržys, Ten pat, 282 psl. ir sek.; P. Augustaitis, Ten pat, 394 psl.; *Slovník Geografický*; X t, Varšuva, 1889, 614 psl.

³³ J. Totoraitis, Ten pat, 472 psl. Mano prisiminimai.

³⁴ Žinios iš asmeninės korespondencijos.

³⁵ *Elenehus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanicae pro anno Domini 1940*, 218 psl. Mano prisiminimai.

pas Kiel evskis, kaip rodo pietin je sienoje m ryta lenta su lenkišku rašu³⁶.

Pradžioje bažny ios šventoriuje buvo kapai, bet j dabar nelik n žym s. Tik vienas kažkokio didiko paminklas, jau gerokai apleistas, tebestovi šalia medin s varpin s, ir kartais smarkaus lietaus vanduo nutek damas pakaln išplauna vien kit numir lio kaul . Seniau šventoriaus pakraš iuose šlam jo didžiuliai vešl s kaštanai, liepos ir kitokie lapuo iai, kuri dabar gautoje nuotraukoje jau nebematyti. Klebonija su aukštu trilypiu kaminu su kio trobesiais stov jo už plento prie Spermos up s, paskendusi sodo medžiuose, o vikariatas su sodeliu prisišliej s prie šventoriaus m ro. Klebonijoje gyveno klebonas, o vikariate vikarai, kuri pagal fundatoriaus užraš visuomet b davo vienas, o prieš pirm j pasaulin kar ir nepriklausomyb s metais du³⁷.

4. Simno klebono plaukos

Simno klebono išlaikymui ir vikaro samdymui, kaip mat me, buvo padaryti dideli užrašai. Jo pajamos šiek tiek sumaž jo, kai Povilas Sapiega, Simno ir Meteli dvar laikytojas, 1619 m. kovo 3 d. k r s Meteli parapij , jos klebonui atidav Simno klebonui iš Meteli dvaro užrašais priklausan i dešimtin . Tada, kad Simno klebonui neb t skriaudos, Sapiega iš Simno dvarui mokam yži paskyr jam kasmet sumok ti 100 auksin . Š užraš patvirtino ir karalius Zigmantas III, kaip tai rodo to patvirtinimo nuorašas, kuris randasi Simno bažny ios archyve³⁸. Nors Meteli parapija ir buvo šiuo užrašu iš pasaulin s valdžios pus s kurta, bet dar ilgai Simno kunigams teko aptarnauti Metelius, nes ten iš pradži ilgai nebuvo paskirtas klebonas³⁹.

Pakeitus Meteli dešimtin 100 auksin , Simno klebono metin s pajamos buvo tokios : rugi 5 statin s — 180 auksin vert s ; kvie i $2\frac{4}{8}$ statin s — 143 auks. ir 15 skt.; mieži $11\frac{6}{8}$ statin s — 235 auks. ; šieno 135 (nepažym ta ko) — 135 auks. ; nuomos už smukl — 200 auks.; mokes iai už žem — 126 auks. ; mokes iai už daržus — 72 auks. ; Simno dvaro mokestis už Meteli dvaro dešimtin — 100 auks. ; dešimtin iš Butrimiški dvaro — 50 auks. ; metin s subsidijos — 28 auks. Viso metini pajam — 1,241 auks. ir 15 skt.

³⁸ A. Bir žys, Ten pat, 282 psl. ir sek.

³⁷ Mano prisiminimai.

³⁸ J. Tot orait is, Ten pat, 472 psl. ir sek.

³⁹ *Lietuvi Enciklopedija*, XVIII, Bostonas 1959, 295 psl.

V liau 1789 m. klebono turtai buvo šitokie : 1 arkllys 5 metu — 30 rubl. vert s ; 1 arkllys 6 m. — 20 rubl. ir 30 kap. ; 1 kumel — 19 rubl. Viso arkli 25 : keturi stoniniai, kiti darbiniai; darbo arkli kainos nuo 10 iki 12 rubl.; kumeliukai po 4 rubl. ; veršis 6 met — 15 rubl. ; verši iš viso 23 — už verš žemiausia kaina 4 rubl.; karvi 20, j kaina 4 — 7 rubl. ; avi 101, visos kartu vertintos — 60 rubl. ir 60 kap. ; 7 avinai, vis kaina — 11 rubl. ; kiauli 23 ir paršiuk 16, jos visos vertintos — 68 rubl. ir 60 kap.; ž s 10 — 3 rubl. ; kalakut 9 — 2 rubl. 75 kap. ; an i 60 — 1 rubl. ir 50 kap. ; višt 50 — 1 rubl. ir 25 kap.; 7 kaustyti brikai su pakinktais — 35 rubl. ; 7 dalgiai — 3 rubl. ir 50 kap. ; du dengti brikai — 60 rubl. ; 3 paprasti brikai — 45 rubl. ; 1 dengtos rog s — 20 rubl. ; 3 rog s vienkinkt s — 23 rubl. ; 3 rog s dvikinkt s — 30 rubl. ; kuliamoji mašina — 120 rubl. ; trys arpai — 27 rubl. ; 1.000 svar vario — 310 rubl. ; cinko 60 svar — 9 rubl. Šis Simno klebono turt ir pajam inventoriūs rastas bažny ios archyvo senoje knygoje⁴⁰, grei iausiai tai bus nuorašas to, kur klebonas siunt rus valdžiai po paskutiniojo padalinimo ar vyskupijos kurijai jo pareikalavus.

Apie v lesnes Simno klebono plaukas ir parapijos turto vert nieko nežinome. Kun. Augustaitis Sein vyskupijos bažny i monografijoje rašo, kad «Simno klebonas vald s 18 valak žem s, piev tur jo keliuose kaimuose»⁴¹. Kada rus valdžios Simno bažny ios užrašai buvo panaikinti ir žem atimta, neturint po ranka dokument , negalima žinoti. Grei iausia tai buvo padaryta po 1863 m. sukilimo. Viena tik yra aišku, kad klebonui buvo palikta trobesiai ir šiek tiek žem s daržams prie kap , o nepriklausomyb s metais parceliuojant Kalesnyk dvar , klebonui, kaip mažžemiui buvo duoti keli ha. Iš to aišku, kad Simno klebonas 1940 m. komunistams už mus Lietuv nebuvo didelis žemvaldys. Neži rint to komunist r žimas netik žem , bet ir trobesius at m ir jau tik vien be vikar likus klebon iš klebonijos išvar .

5. Simno kunigai

Labai gaila, kad esamose s lygose negalime duoti nei pilno Simne dirbusi kunig s rašo, nei aprašyti j veiklos, nei patiekti tikin i j dvasinio stovio. Parapij kuriant ir 1520 m. užrašus darant, Simne klebono dar nebuvo, bet ir v liau ia dirbusi kunigu

⁴⁰ A. Bir žys, Ten pat, 281 psl. ir sek.

⁴¹ P. Augustaitis, Ten pat, 394 psl.

pavardži nežinome. Tik 1619 m., kuriant Meteli parapij, fundacijos dokumente užtikiname Simno klebon Augustin Snarsk. V liau metrik knygoje, kurios buvo prad ta vesti 1656 m., užtikiname kunig pavardži ir daugiau⁴². Taip 1656 m. krikšto metrik knygoje yra pasiraš s kun. Mykolas Obszyskis, Smolensko kanauninkas, Mailov s klebonas ir Simno bažny ios valdytojas. Tais paiais metais toje paioje knygoje yra pasiraš kun. Povilas Glodziesilskis ir kun. Mykolas Dambrauskis. Nuo 1656 m. per 24 m. pasirašin jo kun. Albertas Izdzevskis, bet neaišku, ar jis buvo klebonas ar vikaras, nes Leipalingio bažny ios archyve užtikinama, kad 1662 m. Leipalingio parapij vizitavo Simno klebonas kun. Petras Sledzevskis. Išeit, kad kun. A. Izdzevskis buvo vikaras, arba jo Simne nereziduojan io klebono pareigas, kas anais laikais buvo dažnas reiškinys. 1688 m. Simne klebonavo Smolensko kanauninkas Aleksandras Gerickis. V liau 1689-1723 m. metrikuose kunig vardai nepažym ti, o 1723-173Sm. klebonavo kun. Juozas Antanas Paplauskis, pas kuri vikaravo kun. Antanas Jacevi ius. 1742-1746 m. Simno klebonu buvo Aleksandras Komaros, pas kur vikaravo kunigai: Jurgis Lengevi ius, Adomas Ancypa ir Matas Petkevi ius. 1746 m. klebonavo Jurgis Dunin-Girdauskis, kuris ilgai tur jo kovoti su Simno vaitu, neleidžian iu naudotis mal nu ir norin iu užgrobti klebono turtus. 1760 m. klebonavo Pranas Antanas Bonavent ra Javydas, o 1774 Vaitiekus Grimza. 1777-1778 m. — kunigas Liudas Misevi ius, o 1778-1815 — kun. Mykolas Miškauskas, kur palaidojo jo vikaras kun. Franc zevi ius. 1815-1845 m. klebonu buvo Ambroziejus Žigevi ius, kilimo žemaitis, darbštus ir geras kininkas. Po jo 1845-1885 m. klebonavo Ambroziejus Glovackis, apie kur yra užsilikusi žini, kad buv s geras lietuvis. Po šio 11 met klebonavo Sebastijonas Valentinas, paskui kun. Vincas Vai i nas, ved s Simno bažny ioje lietuvi kalb, o po jo iki I pas. karo kun. Vincentas Merkevi ius. Paskutiniam klebonui karo metu pasitraukus Rusijon, jo vieton buvo paskirtas kun. Vincentas Šeškevi ius, išklebonav s Simne iki antrosios bolševik okupacijos, o dabar klebojauja kun. Juozas Žemaitis, gim s 1926 m. ⁴³.

Kai pažvelg nepiln mus pasiekus klebon s raš, randame tiek daug lenkiškai skamban i pavardži, tai susidaro sp dis, kad Simno bažny ios fundatorius nepasir pino, kaip kiti ano meto fundatoriai, kad ia b t lietuvis klebonas ir bažny ioje b t vartojama lietuvi kalba. Iš tikro, tokios klauzul s jo fundaciniame

⁴² A. Bir žys, Ten pat, 282 psl.; J. Tot orait is, Ten pat, 471 psl.

⁴³ A. Bir žys, Ten pat, 282 psl ir sek.

dokumente ir nerandame, dėl to taip sunkiai tik XIX amž. gale lietuvių teisnikų savo kalbą bažnyčioje.

Iš turimų žinių atrodo, kad ir klebonai iki XVIII amž. mažai Simne tegyveno. Antai Mykolas Orzynskis, b. damas Smolensko kanauninkas ir Mailovs klebonas, kaip Simno bažnyčios administratorius tik 1656 m. jį buvo atvykęs. Šalia jo parašo kitas kunigas parašai metrikų knygoje versta galvoti, kad, klebonui nesant, dvasines pareigas jį vikarai. Tai patvirtina ir tas faktas, kad 1656-1680 m. oficialius raštus pasirašinėjo kun. Albertas Izdzevskis, o apie kleboną tesužinome, kai jis 1662 m. vizitavo Leipalingio parapiją. Neatrodė, kad ilgiau kaip metus Simne gyveno ir klebonas Aleksandras Gerickis, kitas Smolensko kanauninkas.

Nežinia, kurios priemonės klebonams trukdė gyventi savo parapijose ir kodėl jie joms kelias pareigas, nes jau seniai Tridento susirinkimas buvo tai uždraudęs, ir pagrasinta bausme netekti beneficijos, jei klebonas negyvena savo parapijoje. Iš Lietuvos vyskupo relikvijų matome, kad dar šiuo metu buvo labai sunku vykdyti šio Visuotinio Bažnyčios susirinkimo nutarimus, nes daug kur tekdavo susikirsti su bažnyčios patronais. Kadangi Simno parapija buvo kurta privataus didiko, tai atrodo, kad ir vėlesniems Simno savininkams patronato teisė priklausė nominuoti kleboną. Ji sulenkė savininkai klebonais galėjo skirti savo favoritus lenkus, kurie pastoriai Simne negyveno, o joms pareigas jį kleboną pagal fundatoriaus valią samdomi vikarai.

6. Simno dekanatas

Simno parapija nuo pat savo kilmės priklausė Vilniaus vyskupijai ir gana greitai susilaukė dekanato garbės. Kada, iš tikrųjų, Simnas tapo dekanatu, žinoma šiuo metu neturime. Tik iš 1669 m. Vilniaus sinodo akto sužinome, kad jau tada Simnas buvo dekanatu ir jam priklausė: Rudaminos, Lazdijai, Simno, Balbieriškio, Drijos, Meteli, Seirijai, Šventėžio, Leipalingio, Veisiejai, Beržininko, Seinai ir Punsko parapijos⁴⁴ ⁴⁵. Kuomet šimtmečiu vėliau 1744 m. sinodo aktuose randame, kad prie senųjų prisidėjo dar naujos: Daukšų parapija, Riešė koplyčia, Drijos parapijoje ir Kapiamiesio koplyčia Beržininko parapijoje⁴⁵. Prieš tai J. Kurčevskis pridėjo dar Vygrį, Gudelių, Justinianų ir Alšankos koplyčias⁴⁶.

⁴⁴ J. Kurčewski, *Biskupstwo Wileńskie*, Vilnius 1912, 568 psl.; J. Totoraitytis, Ten pat, 359 psl.

⁴⁵ J. Totoraitytis, Ten pat, 360 psl.

⁴⁶ J. Kurčewski, Ten pat, 180 psl.

Rašant š straipsn nepavyko užtikti žini , kada Simnas prarado dekanyst ir kada v l j atgavo. Kun. P. Augustaitis rašo : «Simne buvo to vardo dekanato sostin , kuomet toji parapija prigul jusi Vilniaus ir Vygri dijecezijai »⁴⁷. Išeit , kad kai Vygri vyskupijos kurija 1818 m. buvo perkelta Seinus, Simnas neteko dekanato teisi ir mažiausiai iki 1911 m., jei ne v liau, j neatgavo. Jis tada priklaus Kalvarijos dekanatui⁴⁸. Mano atmintyje, kuri siekia maždaug 1919 m., Simnas jau buvo dekanatu, nes jo klebonas kun. Vincentas Šeškevi ius buvo vadinamas dekanu.

Prieš bolševik okupacij ir bažnytins santvarkos Lietuvoje sugriovim Simno dekanatui priklaus 8 parapijos : Simno, Alytaus, Krokialaukio, Krosnos, Rie i , Rumboni , Santaikos ir drijos. Dekanate 1940 m. buvo 26.585 sielos ir dekanu buvo anks iau min tasis kun. Vincentas Šeškevi ius⁴⁹. Trumpai Simno dekanato parapijas yra apraš P. Augustaitis^{50 51} ir J. Totoraitis⁶¹.

7. Brol ijos ir draugijos

Simne buvo kurta šv. Rožan iaus brolija, kuriai karalius Augustas III (1733-1763) dovanojo valak žem s. Po tuo dovanojimo dokumentu dar yra pasiraš ir sekantieji ano meto pareig nai: Simno Magdeburgijos seni nas Pranciškus Mikalojus Ksupskis, sekretorius Juozapas emeviskis, Streipunsko storosta, Simno miesto teismo seni nas Juozapas Miternovskis ir Simno miesto burmistras Juozapas Rozickis⁵². Simne gyvojo ir amžinojo rožan iaus brolijos veik iki bolševik okupacijos 1940 m., bet koki nors turt ar žem s jos netur jo. Augusto III užrašu gaut valak žem s brolija bus praradusi po 1831 ar 1863 m. sukilimo. Nuo neatmenam laik Simne veikia ir Tretysis šv. Pranciškaus ordinas, kur atgaivino ir pagal naujus reikalavimus sutvark klebonas V. Šeškevi ius. Spaudos draudimo metu per «davatkas», tretininkes, kunig ia buvo platinama rus draudžiamoji spauda, gabenama iš Pr s⁵³. Tretinink kongregacija buvo sitaisiusi savo šv. Pranciškaus v liav , su kuria dalyvaudavo iškilmingose procesijose.

⁴⁷ P. Augustaitis, Ten pat, 394 psl.

⁴⁸ A. Šapoka, *Lietuvos istorija*, Fellbach, 21950 (pirmas leidimas Kaune), 449 psl.; *Słownik Geograficzny*, X b., 614 psl.

⁴⁹ *Elenchus*, Ten pat, 217-219 psl.

⁵⁰ P. Augustaitis, Ten pat, 394 psl.

⁵¹ J. Totoraitis, Ten pat, 470-472 psl.

⁵² A. Bir žys, Ten pat, 285 psl.

⁵³ A. Mil ukas, *Spaudos laisv s ir Amerikos lietuvi organizuotis sukaktuv s*, Philadelphia, Pa. (sine anno), 92, 401 psl.

Be ši bažnytini brolij dar prieš I pasaulin kar veik *Žiburio* draugija, kuri tur jo savo knygn , kiek v liau sik r pavasarininkai, blaivyb s draugija, angelai iai, bei katalik vyr ir moter draugijos, kurios sudar ia ir Katalik Veikimo Centro branduol . Absoliuti Simno parapijos didžiuma buvo praktikuoj katalikai, nors netr ko apsileidusi ir liberal . Nepriklausomoje Lietuvoje komunistuojan i vos vien kit tebuvo galima rasti.

8. Kova d l lietuvi kalbos bažny ioje

Kadangi Simno bažny i stat ir jai užrašus padar sulenk j s, bet ano meto prasme lietuvis didikas, Jonas Zabžežinskis, tai, nera d fundacijos dokumente n vieno žodžio apie lietuvi kalbos reikal , jau anks iau padar me išvad , kad jis ja ir nepasir pino. Neži - rint to, prisiminus, kad tuo metu ia beveik išimtinai buvo sik r ar tebesik r lietuviai dz kai, d l to bent j vaik katekizacija, sekmdieni evangelij skaitymas ir šioks toks pamoksl sakymas tur jo b ti lietuviškai. Blogiausiu atveju kunigai vikarai tur jo bent suprasti lietuvi kalb , nes kitaip jie neb t gal j klausyti išpažini ir teikti kit sakrament . Pad tis pager jo tik tuomet, kai Simn atvyko iš lietuvišk kaim kil kunigai, bet tai, atrodo, atsitiko tik XIX amžiuje.

Tai lyg ir patvirtint , nežinia kuo paremtas kategoriškas A. Biržio sakiny s : «Iki 1864 m. Simno bažny ioje visos pamaldos buvo atliekamos lenk kalba »^{54 55 56}. Ta iau su šiuo sakiniu sugretinus tuo pat klausimu rašiusius Augustait^{55 *} ir Totorait⁵⁶ atrodyt , kad išimtinai lenk kalba buv tik giedojimai ir tai net iki 1897 m. Tas pats A. Biržys, kuris mat Simno bažny ios archyv ir kalb josi su labai kult ringu klebonu kun. V. Šeškevi ium, rašo, kad nuo 1845 m. iki 1886 klebonav s kun. Ambroziejus Glovackis, geras lietuvis⁵⁷. K reiškia šis posakis ? Gal šis klebonas m s sakyti lietuviškus pamokslus, ar žadin s lietuvišk s mon , kuri miestie i tarpe jau buvo išbl susi, grei iausiai d l to, kad laik « garbe » b ti miestie iu ir kalb ti «privilegiuota» lenk kalba. Gal dalinai juos prie to buvo paskatin s Magdeburgo teisi gavimas, nes panašiai samprotauja ir Augustaitis su Totorai iu. «Simnas Magdeburgo miesto teises gavo iš Zigmanto III 1626 m. sausio 2 d. Miesto gyventojai, tur jusieji tas teises, save m laikyti lenkais»⁵⁸.

⁵⁴ A. Biržys, Ten pat, 286 psl.

⁵⁵ P. Augustaitis, Ten pat, 394 psl.

⁵⁶ J. Totoraitis, Ten pat, 472 psl.

⁵⁷ A. Biržys, Ten pat, 284 psl.

⁵⁸ J. Totoraitis, Ten pat, 472 psl.; P. Augustaitis, Ten pat, 394 psl.

Sumanymas Simno bažnyioje vesti lietuvišką giedojimą kilo kun. S. Valentinui klebonaujant (1886-1897). Tada buvo pasiūstas lietuvių delegacija pas Seinų vyskupijos valdytoją, kuris, nesant vyskupo, valdė vyskupiją, nes vyskupas P. Vierzbovskis buvo miręs 1893 m., o Antanas Baranauskas tebuvo ten paskirtas tik 1897 m. Vyskupijos valdytojas pasiūstai delegacijai davė žodišką leidimą lietuviškai giedoti rožanėlius ir kitas bažnytines giesmes. Klebonas, patyręs iš delegatų apie jį gautą leidimą, iš pradžių pažadėjo leisti lietuviškai giedoti bažnyioje, bet prieš tai dar žadėjo pats pasikalbėti su valdytoju. Ar jis kalbėjo, nežinia, bet atmainos giedojime nepadarė.

Tada lietuviai 1895 m. vasario 6 d. parašė laiškus, primindami jį duotą žodinį leidimą ir nusiskundė, kad klebonas vilkinti lietuvišką giesmę giedojimo vedimą ir net išsakyklos paskelbė, kad lietuvių prašymą neklausysis, kol negausis vyskupo sakymo raštu. Gavęs šį raštą vyskupijos valdytojas dalyko iširti atsiuntė Kalvarijos dekaną kun. Joną Žalinską, susipratęs lietuvių⁵⁹, kuris, viską vietoje ištyręs, pranešė, kad jo nuomone, Simne lietuviai kalba pamaldas reikia vesti, nes lietuviai lenkiškai nemoka, o mažą dalį lenkų puikiai lietuviškai susikalba.

Kadangi ir po šio Kalvarijos dekanų pranešimo iš Seinų kurijos nebuvo sulaukta jokio atsakymo, tai lietuviai kun. vikaro M. Gustaičio paraginti ir Skovagalių kaimo daraktoriaus ir knygnešio Nikodemo Abromaičio su sėkme Antanu lietuvišką giesmę išmokyti, 1896 m. lapkričio 8 d. susirinko bažnyion pradžioje lietuviškai giedoti rožanėlius ir kitas giesmes. Dėl tokio savavališko giedojimo, klebonas lėmė pomis tariant, iš jo netvarka. Tada tarp lietuvių ir lenkų kilo nesupratimas, o miestelyje net muštynė⁶⁰, nes lenkai miestiečiai užpuldinėdavo lietuvius choristus, o lietuviai kaimiečiai juos gindavo.

Kadikystėje pats apie šias kovas esu daug girdėjęs iš savo tėvelio ir kitų. Panašiai jos aprašytos ir Antano Abromaičio nekrologe, mirusio Brooklyne 1962 m. kovo 9 d., kur taip rašoma: «Antanas su tavu pirmutiniai šokosi mokytis lietuvišką giesmę ir organizavo lietuvišką chorą. Simno bažnyioje užvirkovė už lietuvišką pamaldą». Ta kovė buvo sunki, nes jei lietuvius palaikė vikaras, tai lenkų pusėje stovėjo klebonas.

«Kad tai nebuvo taip paprasta, kalbė faktai. Choristai repeticijas darydavo šeštadieniais ligi išnakt. Bet namo eiti atskirai bijodavo. Tada užsidedavo žibintus ir visi grėždavo kaimui. Ypač vadovų, Antano ir t. v., lenkai tykojo dienomis ir naktimis. Atrodė,

⁵⁹ A. Milukas, Ten pat, 91, 94, 97, 231 psl.

⁶⁰ A. Biržys, Ten pat, 284, 286 psl.

kad tuos ramsius išrovus, lenkybei nelikt užtvar. Gi Antanas su t vu, ypa po Velyk ar Kal d , net moterimis persireng , kaimyn vežimais gr ždavo namo. Ir vis d lto vien sekmadien , išeinant iš bažny ios, akmuo prakirto Antano galv . Gerai, sak žmon s, kad kraujas nebuvo pralietas pa ioje bažny ioje, tai ji nebuvo uždaryta »⁶¹.

Žinios apie šitoki pad t pagaliau pasiek net Suvalk guberatori , kuris sak klebonui leisti lietuviams ir lenkams giedoti paeiliui. Tada klebonas nusileido ir bažny ioje sekmadieniais iš ryto iki pamokslo buvo giedama lietuviškai, o po pamokslo lenkiškai. Tas betgi lietuvi ir lenk nenuramino : kova d l giedojimo jo ir toliau. Iš seno Simno bažny ioje buvo paprotys, net ir šiokiadieniais, po šv. Miši giedoti *Viešpaties Angelas*, kur užvesdavo kunigas. Kunigas Gustaitis, jei matydavo bažny ioje nors vien lietuvi giesminink visuomet užgiedodavo lietuviškai. Mano 80 m. tetos Kazimieriet s pasakojimu, vien rytmet kunigas ir užintonav s lietuviškai, o ji viena t susi toliau. Šalia jos stov jusieji lenkai prad j rkti: *Cicho, cicho!* bet ji nenuituli. Panaši atsitikim pasakoj ir kiti. Šitaip dalykams esant, lietuviai, kovos dvasios vedini, net ir tie, kurie ir nebuvo uol s katalikai, kasdien pamainomis vykdavo bažny i , kad neleist *Viešpaties Angelas* giedoti lenkiškai.

Lenk pad tis labai pablog jo, kai Simn klebonu buvo atkeltas kun. Vincas Vai i nas, mokytas ir susiprat s lietuvis. Jis aiškiai iš pat pradžios prad jo palaikyti lietuvius. Tada lenkai 1898 m. pradžioje naujam Sein vyskupui A. Baranauskui teik skund , kam bažny ioje lietuviškai sakomi pamokslai ir lietuviškai giedama. Vyskupas, matyt, nedav jiems patenkinamo atsakymo, d l to, kai lenkai pakartotinai tais paiais metais kovo 30 d. v l teik skund , tai jiems buvo leista procesijose giedoti liturgines giesmes. Kadangi tas lenk giedojimas buvo labai mizernas, nes j vadinam j chor sudar keli išgverusiais balsais seniai, tai j giedojimas iškilmingose švent se labai erzino visus tikin iuosius.

Tada klebonas suman lenkiškam giedojimui padaryti gal . V lini dien buvo procesija ir pats klebonas lietuviškai užintovavo : *Dien r sti*. Lenkai prad jo giedoti lenkiškai, o lietuviai trauk lietuviškai. Lietuviai užr k lenkus ir jie nutilo. Tada v l lenkai skund si, kad klebonas neleidžia giedoti lenkiškai. Konsistorija klebonui dav pastab , d l kuri jis kelis kartus tur jo aiškintis⁶².

⁶¹ *Darbininkas*, 1962.III.27 d., 22 n.

⁶² A. Bir žys, Ten pat, 286 psl. ir sek. ; ir žmoni pasakojimai.

⁶³ P. Augustaitis, Ten pat, 394 psl.; J. Tot oraitis, Ten pat, 472 psl.

Ilgainiui ta iau lenk kovos energija išbl so, ir jie visai nustojo giedoti lenkiškai.

Lenkams dar kur laik buvo sakomi pamokslai lenkiškai, bet jiems pamažu nustojus j klausytis, d l to kad jie patys geriau mok jo lietuviškai kaip lenkiškai, jie buvo panaikinti ⁶³. Ilgai dar miestie i vaikai buvo katekizuojami lenkiškai ir sumos metu sekmadieniais skaitoma evangelija iki pagaliau klebonas V. Šeškevi ius apie kokius 1929 m. j panaikino. Nebuvo daugiau ir reikalo, nes miestie i vaikai, lank lietuvišk mokykl , suprato es lietuviai ir m g dytis net to, kad j t vai, b dami lietuviais, save laik lenkais ir bandydavo kalb ti lenkiškai.

9. Švietimas Simne ir apylink se

Prie Simno bažny ios, vikariato patalpose, veik parapijos mokykla. Kada ši mokykla prad jo veikti žini iki šiol nepavyko surasti. Žinome tik tai, kad joje 1782 m. mok si 10 mokini , iš kuri vienas šl kta, aštuoni miestie iai ir vienas kaimietis ⁶⁴. J. Totorai io teigimu ši mokykla veikusi ir 1821 m., kurioje vaikus mok vikaras, o klebonas du kartu savait je d st katekizm ⁶⁵. Ar ši mokykla buvo uždaryta po 1831 m. sukilimo, ar ji veik iki 1864 m., irgi neturime žini .

Uždarius parapijos mokykl , matyt, tuoj buvo atidaryta Simne rus pradžios mokykla, nes j visuomet veikusi atsimena seniausieji žmon s. Kadangi per ši mokykl skverb si rusifikacija ir pravoslavija, tai kunigai draud t vams vaikus leisti i ši mokykl . J lank daugiausia miestie i ir artim j kaim vaikai. Šioje mokykloje mok si visi garsieji simnie iai: dailininkas Antanas Aleksandravi ius, poetas Ksaveras Sakalauskas — Vanag lis ir jo brolis, berods, teisininkas, istorikas prof. Ignas Jonynas, pulkininkas Antanas Zubrys, kapitonas Vytautas Dainius, kapitonas ir operos solistas Ignas Ivanauskas, visi iš Simno parapijos kil kunigai ir daugelis kit ano meto šviesuoli . domu yra ir tai, kad šioje mokykloje yra mokytojav lietuviai mokytojai : Juozas Butauskas ir prieš I pasaulini kar Jonas Bendorius ⁶⁶. Ši rusiška mokykla nustojo veikusi per I pasaulin kar , vokie iams už mus Simn .

Be šios oficialios parapijos ar rus valdžios mokyklos buvo

⁶⁴ J. Kur czewski, Ten pat, 310 psl.

⁶⁵ J. Totorait is, Ten pat, 472 psl.

⁶⁶ A. Bir žys, Ten pat, 290 psl. ir sek.; *Lietuvi Enciklopedija*, ži r k pavardes.

dar priva ios mokyklos. Ponai ir turtingieji kininkai savo vaikams mokyti namuose samdydavo mokytojus. Antai namuose samdytas mokytojas Jonas Skitarkevi ius, prieš išeinant pradžios mokykl , namuose mok poet Ksaver Sakalausk — Vanag li ⁶⁷. Tie turting j vaik mokytojai dažniausiai vaikus mok lenkiškai. Kaimuose kartais b davo ir toki mokytoj , kurie savo namuose laikydavo lyg ir bendrabu ius, kuriuose žiemos metu gyvendavo ir mokydavosi tolimesni j kaim vaikai. Viena toki mokykl veik Skovagali kaime pas jau min t Nikodem Abromait , kur pastoviai gyvendavo 10-15 berniuk , kuriuos kartu su savo kaimo vaikais mok pats šeimininkas. Šioje mokykloje buvo mokoma lietuvi , lenk ir rus kalb , aritmetikos ir katekizmo ⁶⁸.

Ar panašaus tipo mokyklos Simno apylink je veik ir kituose kaimuose, žini neturime, bet žinome, kad visuose didesniuose kaimuose mok kaim mokytojai, daraktoriais vadinami. Kur n toki mokytoj nebuvo, ten bent skaityti mok motinos, pasisodinuosius vaikus prie ratelio, d l to Simno parapijoje nedaug tebuvo analfabet . Antai dar net prieš 1880 m. iš Simno Amerikon atvyk s Mykolas Vališkis, kaip kun. Antanas Mikulas rašo ⁶⁹, išmok lietuviškai rašyti Juoz Bindok , kuris 1885 m. gr žo Lietuv .

Simnie iams mokant lietuviškai skaityti ir esant nepertoliausiai nuo Pr s , ir spaudos draudimo metu knyg ir laikra š i netr ko. Simn draudžiam ja spauda per savo tretininkes ir knygnešius apr pindavo Kalvarijos dekanas kun. Jonas Žaliauskas ir jo vikaras kun. Adomas Grinevi ius. Kun. A. Miluko teigimu, visokia lietuviška literat ra jo per ši kunig rankas. Jie, savo ištikim tretininki atgabentus, net 1, 2, ir 3 *Varpo* numeri pakus pristat Simn , o iš ia jau paštu si sdavo kitas vietas. Iš to jau galima spr sti, kad ir anks iau vyskupo Valan iaus knygos ir *Aušra* greitai pasiekdavo simnie ius. Žinome taip pat, kad ir knygnešys Antanaitis dažnai pasiekdavo Simn su uždraustomis knygomis, nes jis buvo sipareigoj s apr pinti spauda Simn , Krokialauk , drij ir Miroslav (Slabad) ⁷⁰. ia jam pad davo vietiniai knygnešiai Burba iš Marinkos ir jau min tas Skovagali kaimo mokytojas Nikodemas Abromaitis⁷¹. Šie knygnešiai lietuvišk knyg sl pimo punktus tur jo visuose aplinkiniuose kaimuose, net ir mano senelio daržin je. Ši knygneši d ka dar ir mano augimo dienose (1912-

⁶⁷ A. Bir žys, Ten pat, 290 psl.

⁶⁸ *Darbininkas*, 1962.III.27 d. 22 n.

⁶⁹ A. Mil ukas, Ten pat, 467 psl. Žmoni pasakojimai.

⁷⁰ Ten pat, 169 psl.

⁷¹ *Darbininkas*, 1962.III.27 d. 22 n.

1930) beveik kiekvienuose namuose buvo galima užtikti spaudos draudimo laik knyg .

Vokieiams I pasaulinio karo metu už mus Simn , klebono kun. V. Šeškevičiaus ir kit šviesesni žmoniai pastangomis iš okupacinės valdžios buvo gautas leidimas Simne ir keliuose kaimuose atidaryti lietuviškas mokyklas, kurios netrukus pradėjo veikti. Šiose mokyklose dien mokėsi vaikai, o vakare taip vadinamus kursus rinkosi jaunimas, kuris ne tik mokėsi, bet ir paruošdavo vairius vaidinimus Kalėd ir Užgavėnių proga. Tai buvo pirmieji kaimiečiai šviesesni pramogų užmasgiai.

Nepriklausomoje Lietuvoje prieš Simno valsčiaus padidinimą valsčiuje veikė 8 pradžios mokyklos: Simne 3-ji komplektas, kuri 3-sis nuo 1927 m. veikė Pasiremi kaime; žydų mokykla, kuriai 1920 m., kuri lankė apie 70 žydukų; Buktinink km., kuriai dar vokiečių okupacijos metu. Bambinink km. 2-ji komplektas steigta 1923 m., kuri vienas komplektas veikė Bambininkuose, antras Žuvint km.; Atesninkai km., kuriai dar vokiečių okupacijos metu; Stebuli km., anksčiau veikusi Babraunink kaime, kuriai dar vokiečių okupacijoje; Pietari, kuri veikė Atesnyk kaime, steigta 1924 m.; Spėrnios — Ponkiški km., steigta 1928 m. Kuriai laik po I pasaulinio karo Simne buvo ir lenkų pradžios mokykla, bet ji neilgai gyvavo ⁷². Turėdami tiek daug pradžios mokyklų simniečiai greitai pradėjo leisti savo vaikus netolimas Alytaus, Lazdijų, Marijampolės ir Prienų gimnazijas, dėl to daugelis iš jų tapo mokytojais, karininkais, kunigais ir kitais specialiais.

10. Simnas ir jo valdžia

Simnas, kaip pradžioje minėjome, buvo tik mažas karaliaus dvarelis, kuris kartais tekdavo privatiems savininkams, kartais valdė grūdavo karaliui. Išaugęs prie bažnyčios miesteliui, karalius Zigmantas III 1626 m. kovo 2 d. Simnui suteikė Magdeburgo teises ir steigė teismą. Šis teismas Simne išsilaikė net iki Stanislovo Augusto Poniašovskio laikų, kuris teismą iš Simno perkėlė Trakus ⁷³. A. Biržys, lankydamasis Simne, ieškojo miesto herbo, nes pasakojė, «jei Simnui buvo duotos Magdeburgo miesto teisės, tai turėjo būti ir herbas». Ilgai taip pat buvo ginėtasi, ar Simnas

⁷² A. Bibžys, Ten pat, 302 psl. ir sek. Mano prisiminimai.

⁷³ P. Augustaitis, Ten pat, 394 psl.; *Słownik Geograficzny*, X t., 614 psl.

yra valdžios ar privati nuosavybė⁷⁴. Tai buvo dėl to, kad pats Simno dvaras davė miesteliui pradžiūję iš rankų rankas.

Simno miestelio dydis ir jo gyventojų skaičius laikui bėgant tai pakildavo tai nukrisdavo. 1781 m. Simne buvo 1.537 gyventojai, 1796 m., po Lietuvos padalinimo, miestelyje buvo 103 namai, 703 gyventojai ir tada jis buvo priskirtas Vygrių pavietui⁷⁵. 1827 m. Simnas turėjo 140 namų ir 1200 gyventojų⁷⁶, 1863 m. buvo 153 namai ir 1270 gyventojų, iš kurių apie pusė žydai⁷⁷. 1889 m. Simne buvo 229 namai ir 1722 gyventojai, valdė valdyba, paštas, vaistinė, notaro staiga, ir jis tada priklausė Kalvarijos pavietui⁷⁸. 1930 m. miestelyje buvo 1000 gyventojų, iš kurių 150 žydų šeimos, 120 mediniai ir 14 murinkiniai namai⁷⁹, 1938 m. jau buvo apie 1600 gyventojų⁸⁰. Stebinti ir vairių autorių patiekti gyventojų skaičiai, atrodo, kad jis tik apytikriai, bet neoficialus, tačiau ir iš jo matome, jog gyventojų skaičius svyravo tarp 1000 ir 2000. Per antrąjį pasaulinį karą Simno gyventojų skaičius gerokai sumažėjo, nes jis neteko daugelio žydų ir kitų gyventojų, deportuotų Rusijon, pasitraukusių vakarus ar žuvusių partizanų kovose Žuvinto ežero salose, Kalniniškės miške ir kitur.

Akiro Biržio žiniomis ir mano prisiminimu 1930 m. Simne buvo 89 žydų krautuvas ir trys *Visuomenės* bendrovių krautuvas. Vartotojų bendrovė *Visuomenė* kurta 1919 m., kurioje buvo 233 nariai. Ji 1930 m. padarė 200.000 litų apyvartą. Miestelyje buvo 2 žydų vaistinės, 1 ligoninė, 2 medicinos daktarai, 1 dentistas ir 1 akušerė. Veikė smulkaus kredito žydų laudies bankas, kurtas 1920 m., kuris 1929 m. apyvartoje turėjo 21.075.119 litų. Buvo dar Smulkaus kredito ir kininkų jungos bankeliai, bet jų apyvarta buvo nedidelė. 1930 m. pradėjo veikti ir žemės ūkio draugijos skyrius. Miestelyje buvo 2 viešbučiai, 1 alaus urmo sandėlis, 2 smuklės, 1 gaisrininkų klubas, 2 svaigalų pardavimo monopolijos, 2 arbatinės, 4 aludės. Buvo šiek tiek išsivysusių ir pramonės arba privatus verslų: 2 batdirbtuvės, 1 limonado fabrikelis, 5 siuvėjos, 2 kepurininkai, 1 puodžius, 1 medžio apdirbimo moneta, 1 garsi visoje apylinkėje žemės ūkio mašinų dirbtuvė, 3 vilnakaršės, 1 linų apdirbimo moneta, 1 milo veltuvė ir dažyklė, 2 gariniai malūnai ir viena

⁷⁴ A. Biržys, Ten pat, 278 psl.

⁷⁵ A. Janulaitis, *Užnėmimo praeitis*; Kaunas 1928, 190 psl.

⁷⁶ *Słownik Geograficzny*; X t., 614 psl.

⁷⁷ A. Biržys, Ten pat, 278 psl.

⁷⁸ *Słownik Geograficzny*; X t., 614 psl.

⁷⁹ A. Biržys, Ten pat, 278 psl.

⁸⁰ *Vadovas po Lietuvą*, red. P. Barauskas ir A. Vabalas, Kaunas 1938, 164 psl.

aliejaus spaudykla. Nuo 1927 m. Simne vesta elektra ir akmenimis gręsti šaligatviai pakeisti cementiniais.

Nepriklausomos Lietuvos laikais prekymeiai Simne b davo : sekant antradienį po šv. Petro ir Povilo, po sausio 25, po kovo 4, po balandžio 23, po Šeštini , po rugpjūčio 15, po rugsėjo 8, po spalio 10, po lapkričio 1 ir po gruodžio 8 d. Paprastieji turgai b davo antradieniais ir penktadieniais. Tuoj po I pasaulinio karo atsik r anks iau veikusieji gaisrininkai, kurie tur jo d d orchestr ir sporto komand ir nemaž pramogoms sal . Be jau min t bažnytini brolij ir katalikišk organizacij , veik daugiau ar mažiau organizuotai visos politin s partijos ir j kult rin s organizacijos : jaunimo s junga (Skovagali km. tur jusi savo namus), jaunlietuviai, pradžios mokyklose vilkiukai, paukštyt s ir jaunesni kininkai. Buvo ir šauli b rys, priklaus s Alytaus rinktinei ⁸¹.

Kaip iš dokument paraš pastebime, Simnas didžiosios Lietuvos kunigaikštyst s gale tur jo savo burmistr ir vals iaus viršait ⁸². V liau nežinia kada, gal po Lietuvos padalinimo, Simnui atitekus Prams, ar Varšuvos kunigaikštyst s metu, o gal patekus rus valdžion, miestel ir vals i vald vienas viršaitis. Taip buvo ir vokie i okupacijoje ir nepriklausomos Lietuvos laikais. Taigi, Simne vals iaus centras buvo nuo seniausi laik , nors viršai i pavardži kaip ir j darb , per karus dokumentams dingus, ir nežinome. Pilnesn j s raš be chronologin s eil s patiekia A. Biržys tik nuo 1900 m. Šiuo metu Simno vals iaus viršai iais yra buv : Jurgis Sinkevius iš Atesnyk , Baltrus Adomaitis iš Kaval iuk , Jonas Slav nas iš Kaval iuk , Jonas Tuinyla iš Kalesnyk , Antanas Šimkevius (iš kur nepažym ta) ir Miknevius iš Gilui i . Mikneviui esant viršai iu 1914 m. buvo pranešta, kad bus karas ir reikia pasiruošti mobilizacijai. Gav s apskrities viršininko telegram , viršaitis tuoj raštu praneš seni nams, ir jie kaimuose išklįjavo karo paskelbimo ir mobilizacijos lapus. Tada Simne buvo 6 stražninkai ⁸³. Nežinome kaip vals ius vald si vokie i okupacijos metu. Greičiausia, kad viršaitis paliko tas pats, nes, mano atminimu, seni nai buvo palikti tie patys, kurie tur jo vykdyti okupacin s valdžios sakymus, ypa rekvizicijas išreikalauti.

Simne nepriklausomos Lietuvos k rimo darbai 1918 m. jo labai gyvai. Juos uoliai r m parapijos kunigai: klebonas V. Šeškevius ir vikaras J. Luckus, prie kuri prisid jo karininkas Antanas Zubrys ir kiti susiprat lietuviai, kaip tai matome iš 1918 m.

⁸¹ A. Biržys, Ten pat, 278 psl. ir sek. Mano prisiminimai.

⁸² Ten pat, 282-283, 285 psl.

⁸³ Ten pat, 293 psl. ir sek.

vairi susirinkim protokol , kuri dal išspaudino A. Biržys ⁸⁴. Iš j atrodyt , kad vals ius buvo prad tas organizuoti parapijos teritorijoje parapijos tarybos, kuri savo ruožtu išrinko vykdom j parapijos komitet , kuris vals i vald iki buvo išrinkta vals iaus valdyba su pirmuoju viršai iu.

Vokie iams Simn palikus be apsaugos, pirmame Simno apylink s pilie i susirinkime buvo nutarta steigti milicij . Tada miesteliui buvo išrinkti 20 milicinink , o kaimams po 4. Ten pat, atrodo, buvo surasti ir atatinjami asmenys, nes protokole seka 20 milicinink pavardži s rašas. Netrukus buvo išrinkta 48 nari taryba, kuri 1918 m. lapkri io 19 d. susirinkusi išrinko 7 asmen vykdom j komitet , kuriam pirmininkavo kun. J. Luckus, komiteto veiklai paruoš s trumpus nuostatus. Esant maisto tr kumui, sekan iame tarybos susirinkime buvo nutarta kontroliuoti iš Simno apylink s jav išvežim , kad tuo vargš nenaudai nepasipelnyt spekuliantai. Tam tikslui buvo nustatyta, kad didesniam kiekiui jav išvežti reikalingas komiteto leidimas. Paskui buvo išklaustas gr žusio iš Vilniaus klebono V. Šeškevi iaus pranešimas ir nuspr sta pataisyti mokyklos patalpas bei pasir pinti j apšildymu. 1918 m. lapkri io 26 d. komiteto pos d iš Krosnos buvo pakviesti vokie i valdžios atstovai: leitenantas Kappe ir puskarininkis Dreifus. Pasi-kalb jime paaišk jo, kad komitetas iš vokie i už pinigus gali gauti 2000 centneri jav ir šiek tiek prastesni arklį , bet, komitetui prašant ginkl milicijai apginkluoti ir palikti telefon , vokie i pareig nai atsisak . Komitetas pasir pino ir giri apsauga, ir maisto produkt išvežimo sutvarkymu, ir kova su banditais, jei toki atsirast . 1918 m. lapkri io 28 d. sušauktame tarybos susi-rinkime miestelio ir kaim atstovai komitetui teik 14.923 rublius, surinktus jav pirkimui ir kitiems reikalams. Vykdomasis komite-tas skelb ir drausm s statymus. Antai 1918 m. gruodžio 2 d. buvo nuspr sta, kad degtindarius reikia bausti 500 marki ir 2 m nesi kal jimo bausme. Šis statymas sigaliojo 1918 m. gruodžio 12 d. ir veik iki Lietuvos teism sik rimo.

Padaug jus darbams, pirm j vals iaus komitet buvo išrinkti dar trys asmenys. Šis komitetas veik , iki buvo išrinkta vals iaus valdyba su savo reguliaru viršai iu. Pirmasis viršaitis buvo Aleksandras Buza iš Kalesnyk , po jo viršai iais buvo išrinkti Aleksan-dras Abromaitis iš Bambinink , Jonas Kup inskas iš Gilui i , v l Aleksandras Abromaitis ir paskutinis Jonas Miknevi ius iš Gilui i .

⁸⁴ Ten pat, 295-302 psl.

11. Žem , ežerai, upės, pilialakaliai, dvarai ir katmai

Simno valsiaus žemės paviršius ir derlingumas nevienodas: šiaurinė dalis žema lyguma — derlingas juodžemis; pietinė — ledynsunešta aukštuma, kalvomis išvingiuota, kur užtinkama ir molio, ir žvyro, ir smėlio, ir lednušlifuoti granito skeveldrai, dėl to mažiau derlinga.

Simno valsiaus ribose yra Simno, Giluio, Žuvinto, Angininkų, Atesnykų ežerai, o savo pietrytinį pakrašį valsiaus yra prisišliejęs ir Dusios ežeras. Iš Dusios ežero išteka upelis Koja, kuris nuo Spermos dvaro gauna Sperniankos vardą ir teka Simno ežerą. Iš Simno ežero išteka Bambena ir teka Žuvinto ežerą. Iš Žuvinto ežero ištekanči upė vadinasi Dovine, kuri teka Šešupė⁸⁵. Simno valsiaus teritorijoje tik vienas mažas miškelis — Kalesnykų Pošnelis, nors jis rubežiuojasi su Kalniniške ir Žuvinto paliomis susisiekiama su Žaliąja.

Prieš išparecelavimą (1922 m.) valsiaus buvo 13 dvarų: Pasiūnyio, Pasiauriškės, Jenikų, Spernios, Aninaiūninkų. Kalesnykų, Mergalaukio, Atesninkėlių, Prygos, Padusio, Seiminiškių ir kt. Kaimų buvo 40: Aitvariškių, Aleknonių, Angininkų, Atesnykėlių, žuolinių, Babrauninkų, Bambininkų, Barių, Bažavos, Buktininkų, Dambavaragio, Dubininkų, Giluio, Giraitės, Gluosninkų, Grinkiškių, Kaimynų, Kalesnykų, Kavalaukų, Kamisaruvkos, Litvarniškių, Marinkos, Mergalaukio, Metelicos, Ochotkos, Ostampo, Pavilionio, Ponkiškių, Prelamciškių, Prygos, Seiminiškių, Skiturių, Skovagalių, Stebulių, Zailių, Žuvinto ir dar keli vieni džiaiai.

Skaitant dvarų ir kaimų kius, 1930 m. buvo 950 kių, su 13.160 ha. žemės ir 7.161 gyventojų. Tais metais Simno valsiaus buvo 2.764 arkliai, 3.388 galvijai, 2.050 avių ir 6.444 kiaulės⁸⁶. Anksčiau kininkai vertėsi daugiausia javų auginimu, vėliau apie 1930 m. pradėjo verstis gyvulininkyste, dar vėliau stambesnieji kininkai pradėjo sodinti cukrinius runkelius.

12. Simnas Lietuvos kovose

Kiek Simnas ir jo dvarai dalyvavo didžiosios Lietuvos kuni-gaikštijos karuose iki šiol dar neištirta, bet viena aišku, kad jie ir apylinkės: Krokialauky ir Obelijoj, didžiojo kunigaikščio dvaruose,

⁸⁵ Ten pat, 304 psl.

⁸⁶ Ten pat, 305 psl. ir sek., 192 psl.

buvo laikomi valdiški žirgynai ir paprasti privat s dvarininkai tur -
davo pristatyti nustatyt skai i apginkluot kari ⁸⁷. Jau anks iau
mat me, kad Zigmanto Augusto laikais, jo karo su Maskva d l Livo-
nijos metu, net kelis kartus Simnui buvo sakytos pyliavos.

Simno apylink se 1863 m. veik ir sukil liai, yra buv ir susi-
r mim su rus kariuomene. Sukil liai dar net iki 1864 m. pavasa-
rio bast si po miškus, kol rusai j neišgaud ir neiškor . Man
pa iam k dikyst je vaikš iojant po Kalninišk s mišk , t vas rody-
davo medžius, ant kuri rusai buvo pakor sukil lius.

Šios apylink s sukil liams, žmoni pasakojimu, vadovav s kaž-
koks Hlasko, kurio tikros pavard s niekas nežinojo. Jo stovykla
buvo Kudr n dvaro miške, Leipalingio parapijoje. Kai jis atvyko,
sukil li b rys buvo nedidelis, bet jam ir sukil liams krepiantis
dvarus ir kaimus daugumas t , kurie save laik lenkais, d josi prie
sukil li . Labiausiai sukilimui pritar priva i dvar ponai. Jie
savo tarnus ir valstie ius prikalt davu eiti sukil lius.

Toje apylink je prie sukil li prisid jo Ra kaučišk s ponas
Tokalius, s kmingai veik s, kaip sukil li žandarmerijos vadas;
Grin ioni ponas Grz dzinskis ; Panemun s — Volskis ir kt. Ši
pon visi tarnai iš jo sukilim . Valdišk j dvar nuomininkai,
tarp j Seirij Idzkauskas ir Šventežerio T. Miškauskas tik pasyviai
r m sukilim , duodami sukil liams drabuži , maisto ir pašaro.
Pasakotojai nežino, kaip sukilimo atžvilgiu laik si Veisiej , Sein ,
Simno ir Alytaus ponai.

Hlasko žinioje buvo visa apygarda, kuri, eidama Panemune,
ap m Kap iamiest , Seinus, Simn ir Alyt . Greitu laiku jo b rys
išaugo iki 300 vyr . Sukil li stovyklos buvo ne tik Kurd n ,
bet ir Dzirmišk s, Alytaus, Leipalingio, Veisiej ir kituose miškuose.
Sukil liai, kiek laiko pabuv vienoje stovykloje, keldavosi kit ,
kaip strategija ar atsargumas reikalavo. Stovykl palapin s klai-
džiuose mišk tankumynuose buvo gerai rengtos ir stipriai sargyb
saugojamos. Sakoma, Hlasko b ryje buv s ir kunigas, kuris sto-
vykloje laikydav s šv. Mišias ir klausydav s išpažini . Sukil li
vadas palaik griežt drausm ir smarkiai bausdavo žmoni skriaud-
dikus.

Kai rus papulkininkis Manockis geguž s 11d. prie Balbieriškio
sumuš Kamiskio vadovaujamus sukil lius ir Aguonpiev je ties Ru-
d nais geguž s 15 d. sumuš kit sukil li b r ⁸⁸, tai kitas sukil li
vadas Suzina, veik s Prien miškuose, su 800 vyr prie Nemunai io
persik l per Nemun ir susitik s su Hlasko b riu, jau 400 vyr ,

⁸⁷ J. Tot orait is, Ten pat, 128 psl. ir sek.

⁸⁸ *Sbornik rasporiaženi M. Muravieva*, Vilnius 1866, 2 d., 108 psl.

apsistojo Seirij miškuose. Tada Suzina prie Stacišk s miško suman sumušti besivejan ius rusus. Pagal jo plan , rusai tur jo patekti kryžmin n ugnin, bet, kilus m šiui, sukil liai kažkod l vado sakymo nepaj g vykdyti. Hlasko, matydamos, kas dedasi, ir b damas rezerve, Suzinai pagalb neat jo, bet, kerdžiaus vedamas, Meteli ežero pakraš iu su savo b riu pasitrauk Simno apylink . Suzina pats žuvo kovoje, o su juo ir 35 sukil liai, kuriuos žmon s paskui vienoje duob je prie kelio iš Stacišk s Mockonis palaidojo. Sukil liai vieni buvo paimti rusvi, kiti išb giojo. Pasakojama taipgi, kad žuv daug rus . Pasak vien pasakotoj žuv s net j pulko vadas, pasak kit tik buv s sunkiai sužeistas ir Alytun nugabentas mir s. Tas m šis vyk s 1863 m. birželio 29 d. ⁸⁹.

Paskui dar buv m ši prie Simno, Šlavant , Leipalingio ir kitur. Didžiausias betgi žmoni atmintyje išlik s m šis buvo jau min tasis Stacišk s pamišk je. Po jo rusai sustojo Seirijuose, ir ia iki rudens sukil liai nepasirod . Tik rugs jo gale kažkur nuo Simno Trako miškel atsidangino sukil lai, matyt, Hlasko b rio liku iai, kurie nor jo pereiti Bestraigišk s mišk , bet kelyje iš Seirij Veisiejus, susitik su rusais, susikov . Rusams vadovavo kunigaikštis Borotinskis, kuris 1863 rugs jo 29 d. sumuš paskutinius šio krašto sukil lius ⁹⁰. Tuo ir baig si 1863 m. sukilimo gincluoti susir mimai šiame krašte, kuriuos sek skaudžios rus represijos.

Simno vals ius aktyviai dalyvavo ir nepriklausomos Lietuvos kariuomen s k rimo darbe ir kovose su bolševikais ir lenkais. Simnie iai gyveno laim jim džiaugsmis, jaut pralaim jim pasekmes ir baim , kas bus ateityje, jei Lietuvos priešai užgesys jau uždegt laisv s kibirkšt l . Simnas pa ioje pradžioje dav m s kariuomenei kelis narsius karininkus ir virš 100 savanori .

Antai Antanas Zubrys iš Gluosnink kaimo, prieš I pasaulin kar mokytojas, karui baigiantis gr ž s iš Rusijos, padeda organizuoti Simno pilie i taryb ir pats pirmininkauja pirmame jos susirinkime. Paskui stoja savanoriu 2-j pulk ir kaip narsus karininkas vadovaudamas kuopai, kaujasi su bolševikais ir lenkais. Apie jam pavestus uždavinius ir kovas galime pasiskaityti J. Petruio knygoje *Laisv ginant* ⁹¹. V liau paskiriamas 1-sios divizijos štabo viršininku, o iš ia vyriausiojo štabo administracijos valdybos viršininku. Už pasižym jimus kovose apdovanotas Vyties kryžiumi.

⁸⁹ A. Bir žys, Ten pat, 386 psl.

⁹⁰ Ten pat, 389 psl.

⁹¹ J. Petruitis, *Laisv ginant*; I t., antra laida, J.A.V., 1952, 79 psl. ir sek.

Kapitonas Vytautas Dainius, gimęs New Yorke, J.A.V., augęs Ponkiški km., iš profesijos mokytojas, dar 1918 m. lapkričio mėnesi Alytaus apskrityje pradėjo rinkti savanorius. Vien iš Simno apylinkės pirmuosius Lietuvos pulkus jis pasiuntė arti 100 savanorių. Pagaliau 1919 m. pradžioje pats savanorių stovėjo 1-jo pėstininkų pulke. Pulke dirbo valdininku, 1920 m. pakeltas leitenanto laipsnis, ilgesnį laiką buvo pulko adjutantu, vėliau pakeltas kapitonu. Apdovanotas Vyties kryžiumi ir kitokiais medaliais⁹².

Bolševikams 1919 m. vasario 13 d. rytą už mus Alytį ir žuvus 1-jo pulko vadui karininkui Juozapavičiui, išblaškyto pulko likuliai — 15 karininkų ir apie 150 kareivių tą pačią dieną, 2 val. po pietų atvyko Simnėlia pavalgę pietus, 4 val. klebonijoje karininkai susirinko pasitarimui. Tada karininkas aplikas pranešė esant padėtį ir sakant susitvarkius vykti Marijampolį. Tuoj buvo pristatyta kininkų pastotė su rogemis ir apie 5 val. pulko likuliai išvyko Marijampolį. Kelyje jie buvo užpulti, bet tai vyko jau prieš Liudvinavą, Žaliosios miškos⁹³.

Galima sivaizduoti simnėliai baimę ir pergyvenimą, kai paskutiniai savanoriai, pasitraukdami iš miestelio, paliko atvirą kelią bolševikams. Daug baimės ir skausmo patyrė tada ir šias eilutes rašantis, kai naktį su kariška uniforma, su šautuvu, šoviniiais apsikarstęs, per Nemunę ledą perbėgęs ir laukais virš 20 kilometrų atžygiavęs, mums duris pasibėdėjęs 17 m. d. savanoris, ir papasakojo, kad bolševikai, užėmę Alytį, gali užimti ir Simnėlią. Su juo nuogstavome visi, susirpinę kitą dviejų brolių savanorių likimu, kurie taip pat tarnavo 1-me pulke. Laimei, Simnas bolševikų nebesulaukė, nes jie, užėmę Alytį ir gerokai 1-jo pulko 2-sios kuopos sumušti prie Jiezno, toliau nežygiavo, kol vėliau vokiečiai ir mūsų kariuomenė juos išvijavo iš Alytaus⁹⁴.

Kovoje su lenkais Augustavo-Sein operacijos metu 1920 m. per Simnėlidavą didžiausias judėjimas. Tada šis stovėdavo nuolat kelios kuopos kareivai ir net patsai generalinis fronto štabas su kariuomenės vadu generolu Kotche⁹⁵. Laimei, tuomet gražiai į Simnėlią apylinkę kalnė prieš siveržimas kovaujami nepavertę, nes jiems iš viso šio krašto pasiekti nepavyko.

Nepriklausomybės kovoms apimus, Simnas, kaip ir visa Lietuva, gyveno ramiau gyvenimu ir savo pastangomis stengėsi kelti krašto gerbuvą. Jis nedalyvavo nė Suvalkijos kininkų streike, gyveno ramiai iki II pasaulinio karo, kol vėliau susilaukė naujų

⁹² A. Biržys, Ten pat, 292 psl ir sek.

⁹³ Ten pat, 115 psl. ir sek.

⁹⁴ Ten pat, 122 psl.

⁹⁶ J. Petraitis, *Laisvą ginant*, II t., 105, 120 psl.

okupant : pirma rus , paskui vokie i ir, pagaliau, v l rus . Pa-
jut priespaud , simnie iai gyn si kartu su visos Lietuvos parti-
zanais, bet nelygi j ga juos palauž ž tb tin se kovose Kalninišk s
miške ir Žuvinto ežero salose ⁹⁶. Toms kovoms atminti jie paliko
gražias Kalninišk s partizan giesmes. Dabar Simno tautinis,
religinis ir kult rinis gyvenimas, svetim j slopinamas, skursta,
bet jis gaivinasi geresni laik viltimi.

Baigdamas noriu priminti, kad š straipsnel rašydamas n
nemiau pilnos ir išsamios Simno monografijos parašyti. Tam
tikslui reik t su didesniu atsid jimu išjieškoti visus istorini doku-
ment rinkinius, iš j ir archyv išrankioti žinias, susipažinti su visa
Simn lie ian ia literat ra, išsikalb ti su dar gyvais visuomen s
veik jais ir Lietuvos k r jais ir, visa kritiškai vertinus, imtis rašyti
savo gimtojo miestelio istorij . Matydamas, kad dabartin se aplin-
kyb se to padaryti negal siu, iš susikaupusios kartotekoje medžiagos
ir išsilikusi atmintyje žmoni pasakojim sumaniau bent š t
parašyti, d l to b siu d kingas, jei kas nors prie šio straipsnelio k
nors prid s, ar, kur sulydau, pataisys.

Vikt or as Gidži nas, O. F. M.

Brooklyn, N. Y.

⁹⁶ J. Daumant as, *Partizanai už geležin s uždangos*, Chicago 1950, 92,
100 psl.; antras papildytas leidimas, Chicago 1962, tie patys psl.

THIS AND THAT ABOUT SIMNAS

by

Victor as Gidži nas, O.F.M.

Resumé

In the thirteenth century Sudavia and the entire south Lithuania could not withstand the belligerent and constant attacks of the German Teutonic Knights and those of Russia and Poland. Terror-stricken Sudavians deserted their beloved soil and, by the turn of the same century, Sudavia grew into a vacant Forest. Only towards the end of the fourteenth and in the beginning of the fifteenth century Lithuanians migrated from across of the Nemunas River and once again settled down in Sudavia.

Between the years of 1382-1450 one the landmarks of the early settlers certainly was Simnas with its naturally beautiful surroundings. Here the wild Forest allured the Grand Duke of Lithuania which he proclaimed as a hunting game preserve and on May 5, 1506 Grand Duke Alexander gave it as a gift to the well-known nobleman John Zabžežinski. Zabžežinski's son, John, in the year of 1520 made outstanding contributions to the Pastor of Simnas by having a brick church built at his own expense. Immediately this sublime gesture attracted Sudavains ; it has been recorded that by 1940 Simnas possessed nearly 2000 inhabitants. In the charter which John drew up previously for the parish there was no clause providing that the Lithuanian language be used officially in the church. Heretofore in the nineteenth century as a consequence of hard-fought battles with the polish speaking people the Lithuanian language had become compulsory in church use. From the start the parish of Simnas was incorporated in the diocese of Vilnius, then in that of Vygriai and in Seinai — under the Independent Lithuania in the diocese of Vilkažiškis. Simnas not was soon granted the honor of a deanery, however, she lost this privilege in 1818 while being part of the diocese of Seinai. The deanery had been transferred to Kalvarija but after the first world war Simnas regained its deanery. In 1940 the parish of Simnas was considered as an active one with 5785 souls. The various societies were reactivated, notably the society of the Holy Rosary and of Third Order of St. Francis which, together with some others, made up Catholic Action. All of these were ridiculed and closed in 1940 when Soviets enslaved our beloved Lithuania. Under the auspices of the parish a school was founded

where in 1782 there were 10 pupils. Further it has been affirmed that still in 1821 the school was functioning. The entire scholastic curriculum had been entrusted to the assistant and the Pastor taught religion. In 1864, this school having been closed by the Russians, a Russian school was established which endured until World War I. Some of the nation-wide known Simnians were former pupils of this school: artist Antanas Aleksendravicius; poet Ksaveras Vanagelis-Sakalauskas ; history professor Ignas Ivanauskas; Col. Antanas Zubrys ; Cpt. and organizer of the freedom fighters Vytautas Dainius and many others. Under the Czar in many villages some secret private school sprung up where students were instructed in the Lithuanian language by the daraktoriai. Through able leadership of Nikodemus Abromaitis in the village of Skovagaliai to such an institution even the boarding facilities were provided. Since many Simnians knew well Lithuanian to write and to read, the forbidden books imported from Prussia by the courageous book-smugglers Abromaitis and Burba were a boost to their freedom-fight. These forbidden books consisted of the Lithuanian prayerbooks, some writings by Bishop M. Valan ius, newspapers Aušra, Varpas, Apžvalga and of some other publications. When Germans occupied Simnas during the first world war, through the never-ceasing efforts of Pastor Seskevicius and with the help of some more educated people, new Lithuanian elementary schools were reopened. Also some other villiges were included under the same provisions. Graduates from these schools pursued higher studies in Alytus, Lazdijai, Marijampole and in Prienai; later on many have attained professional degrees.

The first ruler of Simnas was its owner. After the erection of the church buildings the town of Simnas achieved its full growth. King Zigmantas III on March 2, 1626 accorded Simnas the title of Magdeburg with the rights of its own board of administration and of a trial in a court. However the court during the reign of King Stanislaus Augustus Paniotowski (1764-1795) was transferred to Trakai. The rights of self-management acquired a mayor was duly installed under whose authority a city administration was formed. The same type of government existed during the glorious reign of the Independent Grand Duchy of Lithuania (1795-1807) and also it prevailed during the partition of the Lithuanian Republic by Prussia (1795-1807). After the creation of the Duchy of Warsaw by Napoleon Sudavia was ceded to Warsaw and in 1815 it was partitioned into several bailiwicks. Consequently Simnas was administered by a chief of a newly created Simnas' bailiwick. During the Regeneration Period of Independent Lithuania in 1918 an executive committee was formed in Simnas. This committee appointed 20 policemen and, in general, took care of the welfare of its people by supplying them with food and providing grain for their farms. It also issued orders banning bootleggers and forbidding distraction of the Forest. The powers of this committee ended due with the election of the chief of Simnas' bailiwick and its committee.

Simnians actively participated in the wars of the Grand Duchy of Lithuania. In the manors of Krokialaukis and Obelija, bailiwick of Simnas, governmental centers were erected and every landowner was compelled to raise an appropriate number of warriors. Zigmantas Augustus while at war with Moscow for the possession of Livonia demanded of the farmers that a substantial quota of grain be delivered. Simnians also excelled in the struggle for the Independence of Lithuania. Several army officers and some 100 freedom-fighters bravely defended Lithuania against Bolsheviks, Bermondts and against the Poles. In 1919 Colonel Juozapavius, leader of the first infantry regiment, was killed in action, his troops retreated; via Simnas to Marijampol. Under the Independent Lithuania Simnians carried on a quiet life being active in the nation's pursuit of cultural redevelopment with great emphasis on civilization. Like the rest of the country Simnas fell a victim to Communists at the end of World War II, once again the small nation overpowered by Soviets has been enslaved to the whims of Russia. But there is a dim hope that some day the innocent blood of the freedom-fighters shed for the survival of their nation will see Democratic Independent Lithuania.